

V. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

KONSTANTINO SIRVYDO *PUNKTŲ SAKYMŲ* TEKSTO ŠALTINIAI

Rita Baranauskienė, Ilona Mickienė
(Lietuva / Litwa)

2016 metų gruodžio 13 dieną VU Kauno fakultete dr. Virginija Vasiliauskienė pristatė Konstantino Sirvydo *Punktų sakymų* kritinį leidimą. Ji – šio leidimo rengėja ir projekto vadovė.

Leidimas buvo parengtas kartu su doc. dr. Kristina Rutkovska iš VU Polonistikos centro. Šiame penkių knygų leidime atskleisti iki šiol netirti Sirvydo indėlio į lietuvių kultūrą aspektai: jis pristatomas ne tik kaip pirmųjų originalių pamokslų autorius, rašomosios kalbos puoselėtojas, leksikografas, bet ir kaip Šventojo Rašto vertėjas, biblinės terminijos ir stiliaus kūrėjas, teologas mąstytojas.

„Svarbiausias rengėjų nustatytas faktas – *Punktų sakymų* tekstas nėra vienalytis, bet yra sudarytas iš autorinio teksto ir gausių citatų, parafrazių ir aliuizijų. Tyrimo metu užfiksuota senesniojo ir naujesniojo kalbos klotų susipynimo atvejų, sąsajų su Mikalojaus Daukšos, Jono Jaknavičiaus darbais ir Sirvydo žodynais,“ – moksliniame seminare „Konstantino Sirvydo „Punktų sakymų“ teksto šaltiniai“ pasakojo kalbos istorikė doc. dr. V. Vasiliauskienė, VU Kauno (buv. vakarinio) fakulteto absolventė, ilgus metus dirbusi VDU.

Konstantino Sirvydo *Punktų sakymų* (PS I 1629 ir PS II 1644) kritinį leidimą sudaro penkios knygos. Knygos tekstą sudaro evangelijų ištraukos (perikopės) ir pamokslų santraukos. Rengiant šį leidimą buvo tirti *Punktų sakymų* spaudmenys, rašyba, skyryba, teksto struktūra ir šaltiniai.

Punktų sakymų evangelijų ištraukų (perikopių) tyrimas parodė, kad šie oficialūs evangelijų tekstai, skaitomi prieš sekmadienio pamokslus, nebuvo iš naujo verčiami, bet redaguojami ir atnaujinami juos perleidžiant. Akivaizdžios PS perikopių sąsajos su Daukšos postile (1599), o biblinės frazeologijos lygmenyje ir su Vilento evangelijų (1579) vertimais. Į PS I įdėtas evangelijų ištraukas Sirvydas atnaujino remdamasis ne tarpiniais lenkiškais šaltiniais, bet kanoniniu tekstu – lotyniška Siksto ir Klemenso Vulgata (1592). Jaknavičius, 1647 m. leisdamas naują evangelijų ištraukų leidimą, į jį sudėjo nesutampančius Vilento, Daukšos ir Sirvydo vartotus biblinius terminus dubletų pavidalu taip visus šiuos leidimus susiedamas tarpusavy.

Beveik ketvirtadalį PS pamokslų teksto sudaro biblinės citatos, išverstos iš lotyniškos Siksto ir Klemenso Vulgatos. Sirvydas, versdamas biblines citatas, naudojo senesniuojų biblinės terminijos ir frazeologijos pagrindu ir rėmėsi ankstesnių vertimų pavyzdžiais. PS tekstas atskleidžia gyvą bažnytinės ir biblinės terminijos formavimosi procesą. Jei Sirvydo

gyvenamuoju laikotarpiu būtų buvęs išverstas ir išspausdintas Šventasis Raštas lietuvių kalba, biblinė terminija būtų buvusi daugmaž susisteminta, o jos įvairavimas ir sinonimika būtų apribota oficialaus teksto. Sirvydo vartoti bibliniai terminai randami Mažvydo, Bretkūno, Daukšos religiniuose raštuose. Šiuos terminus Sirvydas tikslino ir atnaujino pagal lotyniškas žodžių reikšmes Vulgatoje. Jie taip pat sudėti į Sirvydo senąjį žodyną (~1620). Sirvydo senojo žodyno ir PS leksika labai artima.

Tais atvejais, kai Sirvydas vartoja du žodžius (dubletus) vienai biblinei sąvokai nuskaidyti, vienu iš tų žodžių dažnai eina rusėnizmas arba polonizmas. Beveik visi šie slavizmai nebuvo nauji terminai – jie užfiksuoti Daukšos, Bretkūno, Mažvydo raštuose. Į evangelikų liuteronų raštus ši terminija greičiausiai buvo perkelta dėl kontrereformacijos į Karaliaučių pasitraukusių lietuvių raštijos pradininkų ir kultūros veikėjų. Rusėnizmai turėjo priklausyti senajam su Rytų krikščionybės banga atėjusiam religinės terminijos sluoksniui. Šį sluoksnį vėlesniuose bažnytiniuose raštuose mėginta atnaujinti – keisti lietuviškais žodžiais arba kitais skoliniais.

Identifikavus ir ištyrus biblines citatas kituose bažnytinės raštijos paminkluose, būtų galima atsakyti į nemažai klausimų dėl lietuviškos biblinės terminijos formavimosi ir jos kaitos tendencijų, atskirų biblinių terminų atsiradimo laiko, autorystės, išplitimo masto. Toks tyrimas padėtų nustatyti atskirų raštijos paminklų artimumo ir jų poveikio vienas kitam laipsnį, perleidžiamų tekstų redagavimo pobūdį, jų atnaujinimo mastą ir priežastis.

Visas penkias kritinio leidimo knygas galima įsigyti Lietuvių kalbos institute.